

Десанка
Максимовић
ПРАДЕВОЈЧИЦА

Садржај

<i>Беле њећине</i>	9
<i>Прича о корњачи</i>	19
<i>Прадевојчица</i>	24
<i>Пријатељство са породицом шимпанза</i>	33
<i>Прадевојчица се игра лутача</i>	37
<i>Буђење младости</i>	42
<i>Ледени тушиер</i>	50
<i>Ошаци и кћи</i>	58
<i>Чињење кожа</i>	65
<i>Сећања</i>	73
<i>Ојха чешља Гаву као девојку</i>	77
<i>Гавина њећина</i>	81
<i>Ојрлица</i>	90
<i>Бук стиче суйарника</i>	94
<i>Глад</i>	100
<i>Букова љубомора</i>	112

<i>Ирваси</i>	115
<i>Гоњење ирваса</i>	121
<i>Још један Буков їрех</i>	127
<i>Син Леденої їушиїера</i>	131
<i>Пожар у шуми</i>	138
<i>Обредне иїре</i>	151
<i>Букова смрїї</i>	161
<i>Букова сахрана</i>	166
<i>Присусїтво їајансїївеної</i>	171
<i>Сан о Нейознаїїом</i>	175
<i>Сїїарешинин разїовор са Гоулом и Вешїїаком</i> . . .	180
<i>Неїознаїїи ловац</i>	188
<i>Збор їред Врачевом їеїином</i>	196
<i>Гавина їајна</i>	202
<i>Вајарево складишїе</i>	212
<i>Врачева долесїї</i>	219
<i>Гавини ирїїежи се обелодањују</i>	229
<i>Колиба крај реке</i>	237
 <i>Како се раїао роман Прадевојчица</i>	 243

БЕЛЕ ПЕЋИНЕ

Насеље Белих пећина, где је пре тридесетак хиљада година живела Прадевојчица, било је познато међу ловцима тога доба. Налазило се покрај реке, на обронку кречњачких стена, више којих се дизала висока планина. Стене су обилувале пећинама и омањим јамама, закуцима који су били отворени према реци и долини и имали камене надстрешнице. Из ових закутака се понекад улазило у простране пећине, у којима су људи ранијих хладних раздобља живели, а куда су се и ловци Белих пећина у хладније дане склањали. Стене су имале пуно заравни, које су се од подножја степенасто пеле све до густо пошумљеног планинског појаса. На некима од ових заравни били су разапети кожом покривени шатори. Они су били нека врста прачовековог летњиковца: у топле дане ловци су под шаторима спавали и у њима радили, глачали врхове копаља и стрела, шили коже, а када дуну ветрови и ударе кише, повлачили су се у камене надстрешнице или у пећине.

Било је у насељу Белих пећина неколико лица и неколико других живих бића и појава без којих се живот Прадевојчице, нити икога у насељу, није могао замислити.

Најпре је то био Ледени гуштер, удаљен од Пећина колико би добар ловац с обронка стене могао добацити стрелом. Најстарији човек у насељу причао је како је Ледени гуштер син Ледене корњаче, која је једном била померила цео свет. Ловци са Белих пећина нису ни у каквога бога веровали, али су се Леденог гуштера бојали као да је неко древно божанство, сматрајући га живим бићем.

Био је затим Брат огња, ујутро обично благ и румен, у подне сличан пламену кад се разгори, а увече црвен као крв просута из звери или из људи. Тога ватреног створа, који понекад силази с неба у реку да се окупа, пратила су пријатељска осећања ловаца.

Они су говорили:

– Брат огња се пробудио ведар.

Или би, посматрајући га у смирај дана, рекли:

– Брат огња оде у пећину да спава.

Затим би и они пошли у своје шаторе и камене за-
кутке. Неки смели ловци покушавали су да нађу улаз у пећину где је Брат огња спавао и кроз коју је могао да продре чак до места где се ујутру јављао, али ни улаз у њу ни место где је из ње ујутру излазио нису могли никад наћи. Ватрени створ је заваравео траг: кад би ловци дошли до места где им се чинило да је јуче ушао и изашао, он изађе даље, на неком сасвим другом месту.

Био је слично уважаван и његов Мртви брат, савезник ловаца, који је често ноћу, или још од предвече, устајао из јаме где је био сахрањен и полазио да уходи звери и њихова легла, показујући ловцима пут до њих.

Равноправан и уважен члан насеља био је и стари јавор који је растао пред Пећинама и штитио их од муњиних ватрених цилита дочекујући их у своје руке. Већ четири пута је тако муњицу ватру храбро дочекао и

сагорео своје долактице. Зато су га ловци сматрали бићем себи наклоњеним и откуд год би ишли, хранили су га и појили, доносили му прегршт земље, јер је на стени где су живели није било довољно, и воду са потока за време суше.

Живот ловаца се није дао замислити ни без сове у јарузи, која се свако вече јављала жалосним ћуком, опомињући ловце на мноштво опасности које прете из шуме, на близину звери, на смрт, на глад, неман злобнију од хијене, јачу од мамута и пећинског медведа. Уместо очију она је имала две крупне жишке, које су ловци могли угледати и пре него што њу у тами сагледају. Сова је каткада имала глас понеког њиховог покојника, те су ловци веровали да их он не заборавља, да им се преко ње јавља.

Најуваженији од ловаца на Пећинама био је сликар, отац Прадевојичин, виши од свих у насељу, блага осмеха и загонетан, кога су сви у насељу звали Врачем. Он је урезивао по зидовима свога каменог атељеа прилике звери, које су, иако само цртежи, биле живље од оних на које су ишли у лов. Пред њим су ловци осећали страхопоштовање као пред Братом огња или пред Леденим гуштером: он је својим цртежима бацао чини на звери што их је требало ловити и зато био сматран залогом живота у насељу.

Сликар је имао пећину у којој је радио, широко отворену према долини. Један део њеног предворја, покривен каменом надстрешницом, био је такође богато украшен цртежима ситне дивљачи, за чије ловљење није била толико потребна Врачева помоћ. Ове цртеже је сликар урезивао у камен просто себи за задовољство и понекад да забави своју девојчицу. У том делу његовог атељеа нису се изводиле обредне игре.

Врачева пећина била је средишно место у насељу. У њој су се држали зборови кад је требало што важно одлучити. У њој се играло пред полазак у лов. У њој је суђено онима који се огреше о правила лова, који утаје месо у доба оскудице. У њу су свраћали угледнији чланови насеља да посматрају кад сликар ради, мада он није волео да има посматрача кад је у послу.

У средишту пажње био је и син Плоднин Хел, назван Вештаком, који је знао да прави игле, наруквице, огрлице, појасе и друге украсе. Због ове у насељу цењене вештине је и добио свој надимак. Око његове радионице увек су се могле видети девојке, жељне накита. Понекад су оне своје наруџбине стидљиво говориле његовој сестри и мајци:

– Тајха жели огрлицу од пужевљевих љуштурса. Оха има шаку шкољки, нека јој их Вештак наниже.

Он је стално лутао око реке тражећи лепе камичке који су се дали обрађивати и шкољке, као што је сликар по шуми трагао за кременом и црвеном земљом. Иде обалом и посматра реку као да је у њој нешто изгубио. Понекад га виде: загази у воду и прегрштима вади из ње шљунак, шкољке и онда изабира шта би могло ући у његову ризницу. Претраживао је Вештак и пећине и у њима налазио зуде звери, од чега је такође правио огрлице. Он их није просто низао, као што су чинили ловци у близини Белих пећина, он их је најпре глачао дајући им други облик. Све наките посахрањиваних девојака, младића, деце са Белих пећина такође је правио он, китњасте појасе, обруче око чела, гривне. Нарочито се трудио око накита за децу, коју је сву знао, која су се за живота тукла из заседе камењем, верала по стењу као мајмуни и четила се радознано око његове радионице.

Радионица му је била под шатором од коже, у самом подножју стене, а не у каменом удубљењу мало узбрдо, где су му живели мајка, сестра и браћа и где му се налазила ризница. У шатор је долазио само да ради, како би био удаљен од радозналаца, али му је то мало помагало.

Било је на уснама ловаца често и име Бука, Прадевојчициног вршњака, цењеног због смелости и вештине. Био је то дечак који је могао највише да скочи, најбрже да се успентра са подножја до врха стене, да изатрке ускочи на говече које јури. Могао је кладу сам с планине да довуче у насеље. Често се рвао и са јачим да би заштитио млађе дечаке и девојчице.

– Бук је јачи од медведа – хвалили су га његови штићеници. – Бук ће бацити у понор Гена.

Бук је имао и осетљивости за лепоту, волео је лепо обрађене предмете, ретке камичке, шарене птице, волео је да гледа игру таласа. Сликара је то запажао и био је према њему благодан. Кад се искупе младићи и дечаци да посматрају његов цртеж, једини Бук, сем Прадевојчице и Вештака, знао је да осети који је део цртежа најуспелији. Буково расположење је зависило од неких моралних чињеница, бивао је увек радостан кад неком помогне, кад мајци из шуме донесе доста дрва или корења и добица.

У средишту живота ловаца са Белих пећина био је и Травар, човек који је био пронашао много лековито биље, излечио ране многих ловаца у чије су се бутине били зарили зуби медведа или вука; утишао зубобоље многих бременитих жена, којима је свако ново дете односило по један кутњак или очњак; угасио грознице ловаца прозедбих по влажним пећинама и у планини. Живот ловаца, ионако тежак, без њега би био много тежи.

Пре него што се почео бавити лечењем, Травар је једнога дана неколико сати вадио камен на обронку за поплочавање пећине. Био је сав у голој води кад је посао завршио и, како му је била врућина, ушао је у прохладан, влажан теснац те, заспавши онако врео на голој земљи, пробудио се са великом ватром. Како му се то први пут догодило, уплашио се. Мислио је да му је неки пламичак чак с огњишта ноћу некако залутао у груди и сад се разгорео. Около је расло обиље некаквог меканог крупног листа, и болесни ловац, не знајући шта ће од себе, пружао се по њему, и то прво потрбушке утонувши у његову мекоћу грудним кошом. Већ после неког времена осетио је како лакше дише и приметио како се лишће под њим спарушило. Запазио је и како лист пушта зеленкаст и лепљив сок и како управо та течност истерује ватру. Ускоро је све лишће около било полегло као попарено врелом водом јер се болесни човек стално померао тражећи нове, свеже лиске.

Убрзо је цело насеље знало како се истерује пламен који уђе у човека. Покушали су ловци да тим листом истерују и друге муке које се уселе у тело, бол из зуба или хладни ветар који им се завлачио у колена, али није помогло. Травар је, међутим, и даље трагао за новим лековитим биљем пробајући прво сам на себи његово дејство. Жене, које су увек боловале и чија су деца бивала сваки час рањена или поломљена, стално су опседале његово склониште за биље.

Славан је био и старац Аох, који је знао причу о Леденој корњачи, што је некад давно била померила свет, чувајући је од заборава као што се чува ватра да се не угаси. Аох није био дрбљив старац, требало га је молити да прича, али ипак све што су ловци ма и мутно знали о

људима пре себе, о леденом добу, о морима која су настала кад се снег стао топити, знали су из његових прича.

Живот ловаца није се дао замислити ни без најстаријег ловца у насељу, неустрашивог Тима, који је устрелио онолико јелена колико има прстију на обе руке, и луталица коња колико је било пећина на његовој стени, и медведа колико је очију у глави. Пред полазак у лов њега су у насељу питали за многе савете. Оштрач се с њиме договарао какво кад оружје да прави. Тим је прорицао кад ће ловина наићи, а кад омањити.

– Наићи ће, наићи – била је његова узречица за време несташице и глади. – Осећам у ваздуху мирис дивљачи.

Како се без оружја није могло у лов, тако се ни без Оштрача није могло на Белим пећинама. Био је он човек који је умео да нањуши где има кремена као што звер њуши траг човека. И не само што је умео да нањуши већ да га најбоље обради. Врхови његових копаља били су као окамењене леденице, а врхови стрела као окамењено иње. Пред полазак у лов увек је необично растао углед Оштрачу и сликару. Сви они чији харпуни, копља и стреле нису били у реду трчали су познаваоцу кременог оружја.

Тај примитивни човек осећао је потребу за редом као за кретањем или дисањем. У каменом склоништу, где му је била радионица, било је пуно камених долапа што их је вода вековима у стени дубила или што их је сам кременом у мекој стени начинио. Оружје и оруђе било је ту сређено како понекад вода зна да среди, како река прво поређа неуглађено крупно камење па облутак, шљунак и, напослетку, песак, и како ветар нагомила лишће у сметове, грање сложи у снопље, ситне суварке зачисти у гомилице. У једном долапу били су врхови смртоносних

копаља са каменим залисцима који су цепали рањеној звери месо, а у другом су се сребриле иглице стрела. Кремене шишарке сличне шишаркама борова лежале су у коритастом приземном удубљењу стене. Шиља и резачи имали су такође засебно место.

– Оштрач у ноћи напипа где су секире, а где копаља – говорили су ловци са поштовањем дотерујући у његовој радионици своје оружје или мењајући добро кремене за готове врхове копаља и стрела.

Оштрач је трагао за кременом и обрађивао га, најпре себи на радост, као што је сликар сликао пре свега зато што је имао сликарско око и руку и што му се сликало, а тек онда зато да би обезбедио насељу добар лов, да би цртежима бацио враџбину на гоњену звер.

И правдољубиви старешина насеља Рвач уживао је углед сличан сликаревом. Свој надимак добио је још у младости кад се порвао са медведом. Како је за то требало много смелости, снаге, искуства, ловци су га изабрали за старешину. Рвач је припадао оним људима који су као ваздух неопходни, али чије се присуство много не осећа. Он је доносио важне одлуке, изрицао казне за кривце, давао тражене савете, а кад то није било потребно, живео, као и други ловци, скромно, не намећући се онде где није тражен или где му није дужност да се покаже.

Било је и ловаца који су због свога зла увек били присутни у свести осталих, због својих дивљих испада и насиља, као главати, подли Ген. Он се према девојкама у насељу понашао као да су из туђег племена, као да им не познаје мајку и браћу. Зато је увек ишао пун модрица, ујаци или браћа девојака су му се светили сачекујући га у ноћи из заседе. Ген је волео да препада и децу излазећи из шуме четвороношке, ричући као лав или завијајући

по курјачки. Мајке нису плашиле децу да ће звер из шуме наићи, већ су говориле:

– Сад ће Ген из мрака.

Ловци су се и према своме тужнооком суседу Шимпанзу односили малтене као према човеку, само можда човеку из неког другог племена. Они су му били захвални зато што је једном племену јавио продорном циком ноћу за пожар, који је претио боровој чести иза Рвачевог станишта, као да се ближи тигар или лав. Други пут су мајмуни опоменули Дојиљу да јој је змија допузила до детета. Трећи пут је стари мајмун скочио на ловца заспа-лог крај понора и тако га спасао да не падне. Кад год су се ловци с Белих пећина спремали да због глади напусте своја станишта, помисао и на суседе мајмуне помало их је задржавала.

А нарочито је било уважавано неколико мајки које су богатим породом одржавале племе као што кише освеже равницу. Међу њима је била најугледнија добродушна и разумна Дојиља, која је лако рађала и чија су недра точила млеко као јела смолу. Она је мирно и са поносом носила терет својих груди, ретко када огрћући и горњи део одеће. Нису мање поштовање осећали ловци ни пред Плодном Вештаковом мајком, за коју су говорили да сеје синове као хрест жир. Пошла би Плодна у шуму по дрва, иако сваког тренутка очекујући дете, и вратила би се отуд с дојенчетом у наручју и дрвима привезаним за плећа. Нико јој није чуо јаука док је рађала, нико јој није указивао помоћи.

Према Ојхи, мајки Прадевојчице, и најгрубљи ловци су се осећали заштитнички. Они су се у својој једноставној, али у предосећањима непогрешивој души досећали да Ојха чезне за сином и кад спусте длан на теме које њене девојчице, говорили су:

– Нека Ојха рађа само кћери, племену су оне потребне као и синови.

И крај пећине где је Ојха живела била су два повелика стеновита закутка покривена каменом надстрешицом. Ту се у топлије дане спавало и радило. И пећина где је она живела и сликарев камени атеље били су на последњој заравни Белих пећина, одакле се пружао широк поглед на све стране, одакле се добро видео син Ледене корњаче и планине које су окруживале широку равницу. Ојха и Прадевојчица су са своје заравни виделе најудаљенији излаз из пећине Брата огња и место где је ватрено биће, ма колико ловцима траг заваравало, ипак морало ући у подземље.

Деца у насељу нарочито су волела старицу Кукувију, која је преживела смрт свих својих синова изгинулих у лову. Када је и последњег изгубила, није више ложила ватру на свом огњишту, него се потуцала од пећине до пећине, нудећи се мајкама с пуно деце да им чува најмлађе док оне иду послом у планину или на реку. Жене су, кад је затекну да по хладноћи спава под дрветом где живе суседи мајмуни, одводиле је под своје надстрешице и шаторе. Тако, иако није имала рођеног ни детета ни унучета, сву децу с Белих пећина сматрала је и својом.